

Тітова О. А. Принципи розвитку професійної компетентності викладача в аспекті застосування штучного інтелекту в освітньому процесі // AI-асистент на базі ChatGPT: практичний кейс : матеріали всеукраїнського наук.-пед. підвищення кваліфікації (1 груд. – 11 січ. 2026 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. С. 123–127.

Принципи розвитку професійної компетентності викладача в аспекті застосування штучного інтелекту в освітньому процесі

Тітова О.А.

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу фахової передвищої освіти,

*Інститут професійної освіти Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

В сучасних умовах швидких змін від викладача вимагається вміння оперативно реагувати на виклики та забезпечувати високий рівень професійної підготовки здобувачів професійної, фахової передвищої та вищої освіти. Тому підхід «навчання протягом життя» дедалі міцніше входить у зарубіжну й вітчизняну педагогічну практику. Сьогодні існує багато платних і безкоштовних ресурсів для професійного розвитку викладачів, та їхня ефективність залежить від чіткої теоретичної основи – педагогічних законів, закономірностей і принципів, які визначають зміст та організацію процесу професійного розвитку викладача «відповідно до мети, загальних цілей і визначених завдань» [2, с. 796].

Зосередимося на принципах як на керівних ідеях і нормативних вимогах до формування змісту професійного розвитку та організації навчального процесу відповідно до мети, загальних цілей і завдань. Принципи не дають покрокових інструкцій щодо розвитку компетентності викладача; натомість вони встановлюють правила, вимоги й рекомендації щодо цілей, змісту, форм і методів навчання. Саме ці орієнтири допомагають проектувати програми підвищення кваліфікації, модульні траєкторії самоосвіти та цифрові платформи [3].

Педагогічні принципи мають спиратися на закони й закономірності сучасного освітнього процесу, які, наприклад, відображають взаємозв'язок засвоєння знань із активною пізнавальною й практичною діяльністю; залежність ефективності професійного розвитку від системного використання засобів формальної, неформальної та інформальної освіти; роль диференціації в розвитку вже

сформованих способів діяльності; вплив інтервалів навчання на засвоєння матеріалу; співвідношення обсягу інформації й кількості повторень [1]. Врахування цих закономірностей робить принципи дієвими й дозволяє адаптувати їх до конкретних умов закладів освіти та потреб викладачів.

Крім того на вибір принципів розвитку професійної компетентності викладача впливатимуть методологічні підходи, що унормовують і спрямовують процес наукового пізнання. Очевидно, що процес професійного розвитку викладача має спиратися на системний (спрямовує дослідження процесу як системи), діяльнісний (вимагає залучення викладачів до активної діяльності), особистісно-орієнтований (акцентує на розвитку особистісно значущих якостей, врахування потреб та побажань викладачів), аксіологічний (прийняття кожним викладачем гуманістичних цінностей, курсу постійного самовдосконалення), компетентнісного (пріоритетність не просто володінням інформацією, а уміння застосувати знання), середовищного (безперервний професійний розвиток викладача відбувається у освітньому середовищі закладу), синергетичного (визначає процес професійного розвитку викладача як динамічний конструкт), технологічний (передбачає алгоритмізацію педагогічної діяльності).

При доборі принципів розвитку професійної компетентності викладачів коледжів важливо забезпечити їхню оновлюваність, стратегічність, доцільність і технологічність з урахуванням можливостей і ризиків штучного інтелекту (ШІ). Нехтування окремими принципами або їх надмірне підкреслення може знизити якість професійного зростання та безпеку освітнього процесу.

Принцип науковості у контексті застосування викладачем ШІ означає, що впровадження інструментів і методик має базуватися на доказових дослідженнях, етичних нормах і сучасних досягненнях у галузі штучного інтелекту та педагогіки. Викладачі повинні володіти методами наукового мислення щодо аналізу даних, інтерпретації результатів адаптивних систем і критичної оцінки алгоритмічних рішень та формувати їх у здобувачів освіти. Принцип науковості визначає такі

правила реалізації педагогічної діяльності: використовувати науково обґрунтовані платформи; регулярно оновлювати знання про алгоритми, їхні обмеження та упередження; впроваджувати дослідницькі практики в навчальні модулі.

Принцип зв'язку теорії з практикою набуває нового змісту через застосування ІІІ для моделювання реальних задач, автоматизованого аналізу практичних результатів і створення віртуальних лабораторій. Викладачі мають орієнтуватися на практичне використання інструментів: проєктні роботи з використанням аналітики навчання, кейси з автоматизованою оцінкою, симуляції з інтелектуальними агентами. *Правила реалізації принципу:* інтегрувати інструменти ІІІ у практичні завдання; навчати студентів вибору і налаштування інструментів; використовувати дані для корекції навчальних сценаріїв.

Принцип активності і свідомості підкреслює роль викладача як фасилітатора, який формує у студентів навички критичного мислення щодо ІІІ, вміння інтерпретувати результати моделей і відповідально застосовувати технології. Активність означає не лише використання інструментів, а й їх творче застосування: створення адаптивних завдань, персоналізованих маршрутів навчання, рефлексія над етичними аспектами. *Правила реалізації:* пояснювати мету й механіку ІІІ-інструментів; залучати суб'єктів освітнього процесу до аналізу помилок моделей; практикувати проєктну діяльність з елементами автоматизації.

Принцип систематичності та послідовності вимагає планового впровадження ІІІ у навчальні програми: від базових понять до практичних застосувань, з поступовим ускладненням завдань і регулярним повторенням. Необхідно формувати модулі з цифрової грамотності, етики ІІІ, аналітики даних і практичних навичок роботи з платформами. *Правила реалізації:* структурувати курси у логічні модулі; забезпечити наступність між теоретичними і практичними блоками; передбачити регулярну перевірку і оновлення контенту.

Принцип доступності у цифровому середовищі означає адаптацію інструментів і матеріалів до різних рівнів підготовки та технічних можливостей

здобувачів. Має забезпечуватися інклюзивний доступ до ІІІ-ресурсів з поясненням складних алгоритмічних процесів простими мовними моделями та альтернативними шляхами виконання завдань. *Правила реалізації в освітньому процесі*: використовувати інтерфейси з різними рівнями складності; надавати навчальні матеріали у різних форматах; підтримувати розвиток цифрових навичок у всіх здобувачів.

Застосування цих принципів у поєднанні з етичними нормами та постійним професійним оновленням забезпечить ефективний, безпечний і ціннісний розвиток компетентності викладача в епоху ІІІ.

Принцип наочності в умовах застосування штучного інтелекту. Наочність у навчанні з ІІІ означає використання мультимодальних засобів – візуалізацій, анімацій, інтерактивних симуляцій, аудіо- та відеоматеріалів, доповнених аналітикою поведінки здобувачів. ІІІ дозволяє перетворити чуттєве сприйняття на інтелектуальний досвід: візуалізації роблять абстрактні концепти відчутними, адаптивні симуляції моделюють професійні ситуації, а автоматизована підказка допомагає зв'язати образи зі словами й теорією. Це збагачує уявлення студентів, стимулює увагу, розвиває просторову уяву й професійне мислення. Водночас цифрова наочність має межі: надмірна кількість візуальних елементів або перенасичені презентації можуть гальмувати мислення. ІІІ не замінює критичного осмислення; він має підсилювати, а не замінювати рефлексію. *Правила реалізації принципу в освітньому процесі* з урахуванням ІІІ: помірність і фокус (не варто перевантажувати матеріал візуалами; кожен елемент має підкреслювати ключову ідею); пояснення має передувати демонстрації, щоб спрямувати сприйняття; варто комбінувати текст, таблиці, схеми, інтерактивні моделі; використовувати адаптивні слайди з урахуванням індивідуальних потреб здобувачів; слід планувати час перегляду елементів (наприклад, не менше 2 хвилин на складний слайд); уникати відволікаючих рухомих об'єктів без навчальної мети; рекомендується

застосовувати ІІІ-аналітику для виявлення, візуальних форм, що працюють краще для різних груп, з метою коригування контенту.

Принцип неперервності професійного розвитку викладача сьогодні неможлива без системної інтеграції цифрових інструментів та ІІІ. Професійне зростання – це послідовне накопичення знань, умінь і цінностей, яке має спиратися на постійне оновлення цифрової та педагогічної компетентностей. ІІІ створює умови для безперервного навчання: персоналізовані траєкторії, мікрокурси, автоматизовані діагностики прогресу, рекомендації для самоосвіти. Але ефективність залежить від системності, планування і поєднання формальної підготовки з самоосвітньою діяльністю. *Правила реалізації принципу* передбачають створення єдиної системи професійного розвитку, коли інтегруються курси, методичні заходи та самоосвітні траєкторії в єдину платформу з підтримкою ІІІ. Пріоритетною стає самоосвіта з використанням аналітики для індивідуальних планів, самоконтролю та корекції навчальних маршрутів.

Педагогічні принципи не дають готових рецептів діяльності, але формують правила, вимоги й орієнтири для цілей, змісту, форм і методів розвитку професійної компетентності викладача. У контексті ІІІ вони визначають рамки безпечного, етичного й науково обґрунтованого впровадження інструментів: від цифрової грамотності до адаптивних траєкторій навчання. Надалі ці принципи мають лягти в основу програм підвищення кваліфікації, модульних самоосвітніх маршрутів, цифрових платформ і освітньої політики.

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги, 2012. 192 с.
2. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Головний редактор В. Г. Кремень. Друге видання, доповнене та перероблене. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Тітова О. А., Лузан П. Г., Пащенко Т. М., Мося І. А., Остапенко А. В., Ямковий О. Ю. Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу. Монографія. За наук. ред. О. А. Тітової. Київ: ІПО НАПН України, 2023. 272 с.